Společné stanovisko abrahámovských monoteistických náboženství k otázkám souvisejícím s koncem lidského života

Vatikán 28. října 2019

Úvod

Mezi nejtěžší a nejdiskutovanější témata moderního lékařství patří mravní, náboženské, společenské a právní aspekty péče o umírajícího pacienta. Ve všech kulturách a společnostech se kolem nich vedou ostré intelektuální i emoční spory a k této oblasti se vyslovuje obrovské množství nejrůznějších publikací.

Otázky související s rozhodnutími ohledně konce lidského života představují obtížná dilemata, která nejsou nová, ale během posledních let významně nabyla na intenzitě v důsledku různých faktorů a událostí:

- Obrovský vědecko-technologický pokrok umožňující významně prodlužovat lidský život takovými způsoby a v takových situacích, kdy to dříve vůbec nebylo myslitelné. Toto prodloužené přežívání ovšem často doprovází také bolest a utrpení vyvolané nejrůznějšími organickými, duševními i emočními dysfunkcemi.
- Základní změna ve vztahu mezi pacientem a lékařem, vyvíjející se od paternalistického přístupu k přístupu, který počítá s větší autonomií pacienta.
- Skutečnost, že většina lidí v rozvinutých zemích dnes umírá v nemocnicích nebo pečovatelských domech, jejichž prostředí je pro ně často cizí a neznámé. Mnozí pacienti zůstávají připojeni na přístroje a obklopují je zaneprázdnění neznámí lidé. Je to protiklad vůči minulosti, kdy lidé obvykle umírali doma, obklopeni blízkými ve svém obvyklém a známém prostředí.
- Vyšší míra zapojení nejrůznějších profesionálů pečujících o umírajícího pacienta a také vtažení sdělovacích prostředků, justice a obecně veřejnosti. Často se zde odrážejí různá kulturní prostředí a postoje i odlišné, ba protichůdné názory na to, co se pro umírajícího pacienta má, nebo, naopak, nemá dělat.
- Kulturní změny zejména v západních společnostech.
- Rostoucí nedostatek zdrojů vzhledem k nákladnějším možnostem diagnostiky a léčby.

Dilemata související s péčí o umírajícího pacienta a jeho léčbou nejsou především medicínská, nebo vědecká, ale jde spíše o otázky společenské, etické, náboženské, právní a kulturní. Lékaři se sice rozhodují na základě faktů, většina rozhodnutí týkajících se umírajícího pacienta ovšem není medicínsko-vědecké povahy, ale zakládá se na osobních hodnotách a etických postojích. Péče o umírajícího pacienta v rodině i u poskytovatele zdravotní péče je proto nesmírně náročný úkol a je třeba respektovat společensky přijatelné normy.

Principy a praxe abrahámovských monoteistických náboženství, a zejména to, jak chápou rovnováhu mezi protikladnými hodnotami, nejsou vždy ve shodě s převládajícími sekulárními humanistickými hodnotami a praxí.

Cílem tohoto dokumentu je:

- Představit stanovisko abrahámovských monoteistických náboženství k hodnotám a praxi souvisejících s umírajícími pacienty. Má sloužit pacientům, jejich rodinám, zdravotnickému personálu i politikům, kteří vyznávají některé z těchto náboženství.
- Napomoci tomu, aby profesionálové ve zdravotní péči dokázali lépe porozumět věřícímu pacientovi i jeho rodině na konci pacientova života, respektovat a vést je, pomáhat jim a utěšovat je. Ohled na náboženské a kulturní hodnoty pacienta není jen náboženský zájem, ale je to také etický požadavek vznášený na personál v nemocnicích a ostatních zařízeních pečujících o pacienty různého vyznání.
- Podporovat vzájemné porozumění a synergii různých přístupů mezi monoteistickými náboženskými tradicemi a sekulární etikou v otázkách týkajících se víry, hodnot a praxe souvisejících s umírajícími pacienty.

Definice

Umírající pacient se definuje jako člověk, u kterého byla nezvratně diagnostikována smrtelná a nevyléčitelná choroba a který se nachází ve stádiu, kdy smrt se vší pravděpodobností nastane v rozmezí několika málo měsíců buď v důsledku zmíněné nemoci, anebo kvůli bezprostředně souvisejícím komplikacím, a to navzdory nejvyššímu diagnostickému a léčebnému úsilí.

Utrpení a umírání

Ačkoli uznáváme, že lékařská věda dosáhla v prevenci a léčbě nemocí značných pokroků, jsme si zároveň vědomi toho, že každý lidský život nakonec končí smrtí.

Péče o umírající je jak součástí naší odpovědnosti za Boží dar života ve chvíli, kdy léčba už není možná, tak také projevem naší lidské a etické odpovědnosti vůči umírajícímu (a často) trpícímu pacientovi. Holistická a respektem vedená péče o člověka musí jako zásadní cíl uznávat jedinečný lidský, duchovní a náboženský rozměr umírání. Tento přístup ke smrti vyžaduje soucit, empatii a profesionalitu od každého člověka, který se do péče o umírajícího pacienta zapojuje: zejména od zdravotníků odpovědných za psychosociální a emoční blaho pacienta.

Užití zdravotnických technologií na konci lidského života

Každý lidský zásah v podobě léčby a užití zdravotnických technologií ospravedlňuje jedině to, jakou pomoc skýtá. Je proto třeba odpovědně posoudit, kdy léčba směřující k udržení a prodloužení života skutečně naplňuje cíle lidského života, a kdy už narazila na své hranice. Pokud navzdory použitým prostředkům pacientovi bezprostředně hrozí smrt, je ospravedlnitelné učinit rozhodnutí, jímž se upustí od jistých forem léčby, které by jen prodlužovaly nejistý a utrpením provázený život. Nicméně i tehdy, pokud vytrvalé odvracení smrti působí jako nerozumná zátěž, musíme učinit maximum možného, abychom pacientovi a jeho rodině při přípravě na smrt poskytli pohodlí, účinnou úlevu od bolesti a dalších symptomů, dále společenství, emoční a duchovní péči i podporu.

Zdravotnický tým i celá společnost mají respektovat skutečně nezávislé přání umírajícího pacienta týkající se prodloužení anebo uchování jeho života, byť jen na krátký dodatečný čas, použitím klinicky přiměřených prostředků. Patří mezi ně například pokračování v podpoře dýchání, umělé výživě a hydrataci, chemoterapii nebo radioterapii, podávání antibiotik, látek na udržení krevního tlaku a podobně. Toto přání může vyjádřit jak sám pacient přímo v daný okamžik, anebo – pokud toho v danou chvíli není schopen – formou dříve vysloveného přání, prostřednictvím svého zástupce anebo na základě svědectví blízkých rodinných příslušníků. Takový postup je projevem respektu k životu i k nezávislosti osoby, kterou je třeba brát v úvahu nejen tehdy, když se shoduje s postojem poskytovatele zdravotní péče. Při tomto rozhodnutí se rodina často obrací o pomoc k duchovnímu. Pokud pacient nebo jeho bezprostřední rodina patří mezi praktikující příslušníky některého náboženství, je vhodné tuto záležitost konzultovat s příslušným duchovním.

Odmítnutí eutanázie a asistované sebevraždy

Otázky související s trváním a smyslem lidského života nepatří do sféry poskytovatelů zdravotní péče, jejichž úkolem je poskytnout nejlepší možnou léčbu nemoci a péči o nemocného.

Stavíme se proti veškerým formám eutanázie – to znamená přímého, uváženého a úmyslného ukončení života – a také asistované sebevraždy – tedy přímé, uvážené a úmyslné pomoci při spáchání sebevraždy. Obojí totiž zásadně odporuje nezcizitelné hodnotě lidského života, a v důsledku toho je takové jednání ze své podstaty mravně a nábožensky špatné a mělo by být bez výjimek zakázáno.

Pomoc společenství

Zdůrazňujeme, že při rozhodování, které musí umírající pacient a jeho rodina podstoupit, má veliký význam podpůrné společenství. Povinnost pečovat o nemocné od nás vyžaduje také reformu struktur a institucí, jejichž prostřednictvím se zdravotní a náboženská péče poskytuje. Jako společnost musíme zaručit, že přání nikoho finančně nezatěžovat nevede pacienta k pokušení volit raději smrt místo přijetí péče a podpory, které mu umožní strávit zbytek života v pohodlí a klidu. Věřícím pacientům a jejich rodinám se nabízejí nejrůznější podoby společné podpory, která zúčastněným poskytuje prostor pro modlitbu a zamyšlení i lékařské, náboženské a další náležité poradenství. Je to náboženská povinnost věřícího společenství vůči všem jeho členům a závisí na odpovědnosti každého člověka.

Duchovní péče

Největším přínosem ke zlidštění procesu umírání, který mohou zdravotníci i věřící lidé nabídnout, je blízkost naplněná vírou a nadějí. Duchovní a náboženská pomoc je základním právem pacienta a povinností věřícího společenství. Za důležitou ji označují také odborníci na paliativní péči. Vzhledem k nezbytné interakci mezi tělesným, duševním a duchovním rozměrem člověka a také k povinnosti ctít jeho osobní víru a vyznání jsou všichni poskytovatelé zdravotní péče povinni vytvořit takové podmínky,

v nichž se náboženské podpory dostane každému, kdo o ni požádá ať už výslovně, nebo jen implicitně.

Podpora paliativní péče

Každý umírající pacient má obdržet nejlepší možnou a komplexní paliativní péči – tělesnou, emoční, sociální, náboženskou i duchovní. Paliativní péče, tato poměrně nová medicínská oblast, stále činí velké pokroky a dokáže umírajícím pacientům i jejich rodinám poskytovat komplexní a účinnou podporu. Vybízíme proto, aby každý pacient na konci života i jeho rodina měli přístup k paliativní péči. Jejím cílem je zajistit pacientům trpícím nevyléčitelnou a progresivní nemocí tu nejlepší možnou kvalitu života, i když je z nemoci samé nelze vyléčit. Je tak projevem vznešené oddanosti, s níž lidé pečují jeden o druhého a zejména o ty, kdo trpí. Služby paliativní péče, které poskytuje organizovaný a vysoce strukturovaný systém, jsou zásadní pro uskutečnění toho nejstaršího poslání medicíny: „pečovat i tam, kde už není léku“. Vybízíme proto profesionály i studenty, aby se na tuto oblast lékařství specializovali.

Závěr

Vzhledem k argumentům a důvodům popsaným v tomto stanovisku sdílejí všechna tři abrahámovská monoteistická náboženství společný cíl a zcela se shodují v přístupu k situacím souvisejícím s koncem lidského života. Proto prohlašujeme, že:

- Eutanázie a asistovaná sebevražda jsou ze své podstaty mravně a nábožensky špatné a měly by být bez výjimek zakázány. Jakýkoli nátlak na umírající pacienty, aby aktivně a úmyslně ukončili život, se kategoricky odmítá.
- Žádný poskytovatel zdravotní péče nesmí být nucen k tomu, aby přímo ani nepřímo napomáhal pacientům k uvážené a úmyslné smrti prostřednictvím asistované sebevraždy nebo jakékoli formy eutanázie, zejména pokud je to v rozporu s náboženským přesvědčením poskytovatele. Napříč generacemi panuje shoda na tom, že je třeba respektovat námitku svědomí proti činům, které jsou v rozporu s etickými hodnotami dotyčného. A platí to i v případě, že takové jednání dovoluje místní právní systém nebo ho prosazuje jistá část občanů. Do kategorie námitky svědomí, kterou je třeba všeobecně respektovat, bezpochyby spadá také osobní přesvědčení týkající se otázek života a smrti.
- Vybízíme k poskytování prověřené a profesionální paliativní péče, dostupné všude a všem, a její existenci podporujeme. I tehdy, pokud snaha o odvrácení smrti působí jako nerozumná zátěž, ovšem máme mravní i náboženskou povinnost poskytnout umírajícímu pacientovi i jeho rodině pohodlí, účinnou úlevu od bolesti a dalších symptomů, společenství, péči a duchovní podporu.
- Podporujeme zákony a politická opatření, která chrání práva a důstojnost umírajícího pacienta ve snaze vyhnout se eutanázii a podpořit paliativní péči.
- Jako společnost musíme zaručit, aby přání nikoho finančně nezatěžovat nevedlo pacienta k pocitu, že je zbytečný, a tak ztratil pojem o hodnotě a důstojnosti svého života, který si zasluhuje péči a podporu až do svého přirozeného konce.

- Všichni poskytovatelé zdravotní péče by měli být povinni vytvořit takové podmínky, které umožní poskytnout náboženské doprovázení každému, kdo o ně požádá, ať už výslovně, nebo implicitně.
- Jsme odhodláni využívat znalosti a výsledky výzkumu k tomu, abychom vytvářeli politické programy podporující sociální, emoční, tělesnou i duchovní péči a pohodu formou poskytnutí veškerých informací a pozornosti všem, kterým hrozí vážná nemoc a smrt.
- Jsme odhodláni zapojit se se svými společenstvími do bioetických témat souvisejících s umíráním a také je seznamovat s technikami soucitného doprovázení trpících a umírajících.
- Jsme odhodláni zvyšovat veřejné povědomí o paliativní péči poskytováním vhodného vzdělávání i materiálů o léčbě trpících a umírajících.
- Jsme odhodláni poskytovat podporu rodinám umírajících pacientů i všem jejich blízkým.
- Vybízíme všechny politiky i poskytovatele zdravotní péče, aby se seznámili s tímto rozsáhlým stanoviskem a učením abrahámovských monoteistických náboženství, a tak mohli zajistit tu nejlepší možnou péči umírajícím pacientům i jejich blízkým, kteří se hlásí k náboženským pravidlům a učení některé z těchto náboženských tradic.
- Jsme odhodláni zapojit také ostatní náboženství a všechny lidi dobré vůle.